

Kamola XAMRAKULOVA,
Guliston davlat universiteti doktoranti
E-mail: kamolaxamrakulova@gmail.com

Psixologiya fanlari doktori, professor G'.B.Shoumarov taqrizi asosida

THE DISTINCTIVE FEATURES OF EXPLANATORY WORK ON PREVENTING AND COMBATING DOMESTIC VIOLENCE

Annotation

Domestic violence remains a pervasive and distressing issue that affects individuals and communities worldwide. The efforts to prevent and combat domestic violence require a multifaceted approach that includes legal measures, support services, and education. Explanatory work, aimed at elucidating the underlying causes, consequences, and potential solutions for domestic violence, plays a crucial role in shaping effective strategies and fostering awareness. This article highlights some of the distinctive features of explanatory work in this context.

Key words: domestic violence, prevention, combat, explanatory work, community, legal measures, support services, education, individuals, distressing issue, multifaceted approach.

ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗЪЯСНИТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ПРОФИЛАКТИКЕ И БОРЬБЕ С ДОМАШНИМ НАСИЛИЕМ

Аннотация

Домашнее насилие остается широко распространенной и тревожной проблемой, затрагивающей отдельных людей и сообщества во всем мире. Усилия по предотвращению домашнего насилия и борьбе с ним требуют многогранного подхода, включающего правовые меры, услуги поддержки и образование. Разъяснительная работа, направленная на выяснение основных причин, последствий и потенциальных решений проблемы домашнего насилия, играет решающую роль в формировании эффективных стратегий и повышении осведомленности. В данной статье освещаются некоторые отличительные особенности разъяснительной работы в данном контексте.

Ключевые слова: Домашнее насилие, профилактика, борьба, разъяснительная работа, сообщество, правовые меры, услуги поддержки, образование, люди, тревожная проблема, многогранный подход.

OILADAGI ZO'RAVONLIKLARNI OLDINI OLISH VA UNGA QARSHI KURASHISH BO'YICHA TUSHUNTIRISH ISHLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Annotatsiya

Oiladagi zo'rvonlik butun dunyo bo'ylab odamlar va jamoalarga ta'sir qiluvchi keng tarqalgan va qayg'uli muammo bo'lib qolmoqda. Oilaviy zo'rvonlikning oldini olish va unga qarshi kurashish bo'yicha sa'y-harakatlar huquqiy choralar, qo'llab-quvvatlash xizmatlari va ta'limni o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Oiladagi zo'rvonlikning asosiy sabablari, oqibatlari va potensial yechimlarini tushuntirishga qaratilgan tushuntirish ishlari samarali strategiyalarni shakllantirish va xabardorlikni oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqolada tushuntirish ishlarining ayrim o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Oiladagi zo'rvonlik, oldini olish, kurashish, tushuntirish ishlari, jamiyat, huquqiy chora-tadbirlar, qo'llab-quvvatlash xizmatlari, ta'lim, insonlar, qayg'uli muammo, ko'p qirrali yondashuv.

Oiladagi zo'rvonlik butun dunyo bo'ylab millionlab odamlar va oilalarga ta'sir qiluvchi keng tarqalgan va chuqur tashvishli muammodir. U yosh, jins yoki ijtimoiy-iqtisodiy maqom chegaralarini bilmaydi va uning halokatli oqibatlari jamoalar orqali tarqalib, uzoq muddatli izlar qoldiradi. Oilaviy zo'rvonlikka qarshi davom etayotgan kurashda tushuntirish ishlarining ahamiyati juda katta. Ushbu maqolada oiladagi zo'rvonlikning oldini olish va unga qarshi kurashishga yo'naltirilgan tushuntirish ishlarining o'ziga xos jihatlari ko'rib chiqiladi, ushbu ijtimoiy ofatni bartaraf etish borasidagi sa'y-harakatlarimizning muhim tarkibiy qismi sifatida uni ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatlar yoritiladi.

Oiladagi zo'rvonlik bo'yicha tushuntirish ishlari ushbu murakkab muammoning asosiy sabablari, oqibatlari va potensial yechimlarini ochishga qaratilgan ko'p qirrali va fanlararo yondashuvni ifodalaydi. Oddiy targ'ibot yoki xabardorlikni oshirish harakatlaridan farqli o'laroq, tushuntirish ishlari oiladagi zo'rvonlikka hissa qo'shadigan omillarning murakkab tarmog'iga chuqurroq kirib boradi, qimmatli tushunchalar va oldini olish va aralashuv strategiyalarini taklif qiladi [1].

Ushbu tadqiqotda biz ushbu kontekstda tushuntirish ishlarini belgilaydigan o'ziga xos xususiyatlarni ko'rib chiqamiz. Bu xususiyatlar afsonalarni yo'q qilish, ko'p qirrali yondashuvni qo'llash, oldini olish va erta aralashuvni targ'ib qilish, madaniy sezgirlikni qadrlash va dalillarga asoslangan amaliyotlarga tayanishni o'z ichiga oladi. Ushbu xususiyatlarni tushunib, biz oiladagi zo'rvonlikni bartaraf etish va hamma uchun xavfsizroq, ko'proq qo'llab-quvvatlovchi hamjamiyatlarni yaratish bo'yicha jamoaviy missiyamizga tushuntirish ishlarining o'ziga xos hissasini yaxshiroq baholashimiz mumkin [2].

Oiladagi zo'rvonlikning asosiy sabablarini tushunish. Oiladagi zo'rvonlikning asosiy sabablarini tushunish ushbu keng tarqalgan muammoni samarali hal qilish va oldini olish uchun muhimdir. Oiladagi zo'rvonlik murakkab va ko'p qirrali muammo bo'lib, uni bitta sababga bog'lab bo'lmaydi, aksincha, o'zaro bog'liq omillarning kombinatsiyasi natijasida yuzaga keladi. Mana bir nechta asosiy sabablar va ta'sir etuvchi omillar:

Ijtimoiylashuv va madaniy me'yorlar: An'anaviy gender rollari va jamiyatning umidlari oiladagi zo'rvonlikka hissa qo'shishi mumkin. Erkaklik va ayollik haqidagi stereotipik e'tiqodlar kuch nomutanosibligini davom ettirishi va munosabatlarda nazorat va suiiste'mollikka olib kelishi mumkin [3].

Qudrat va nazorat: Oiladagi zo'rvonlik ko'pincha sheriklardan birining hokimiyat va boshqasini nazorat qilish istagidan kelib chiqadi. Bu hukmronlik qilish vositasi sifatida hissiy, jismoniy yoki moliyaviy zo'rvonlik sifatida namoyon bo'lishi mumkin.

Bolalik tajribasi: Bolaligida oiladagi zo'rvonlikni boshdan kechirgan yoki guvohi bo'lgan shaxslar oiladagi zo'rvonlik qurboni va jinoyatchisi bo'lish xavfi yuqori. Bu o'rganilgan xatti-harakatlar avloddan-avlodga davom etishi mumkin.

Giyohvand moddalarni iste'mol qilish: Spirtli ichimliklar yoki giyohvand moddalarni iste'mol qilish uydagi zo'rvonlikka hissa qo'shishi mumkin, bu esa aql-idrokka putur etkazishi, tajovuzkorlikni kuchaytirishi va taqiqlarni kamaytirishi, odamlarning zo'rvonlik xatti-harakatlariga moyilligini oshirishi mumkin.

Iqtisodiy omillar: Moliyaviy stress, ishsizlik yoki tajovuzkor sherikka iqtisodiy qaramlik oiladagi zo'rvonlik ehtimoli ko'proq bo'lgan sharoitlarni yaratishi mumkin. Iqtisodiy omillar jabrlanuvchining haqoratli munosabatlarni tark etish qobiliyatini cheklashi mumkin.

Ruhiy salomatlik muammolari: Davolanmagan ruhiy salomatlik muammolari bo'lgan ba'zi shaxslar haqoratli xatti-harakatlarga kirishishi mumkin. Shaxsning buzilishi yoki g'azabni boshqarish muammolari kabi ruhiy salomatlik muammolari munosabatlardagi zo'rvonlikka hissa qo'shishi mumkin [4].

Ta'lim va xabardorlikning etishmasligi: Sog'lom munosabatlar, nizolarni hal qilish va oiladagi zo'rvonlikning huquqiy oqibatlar haqida tushunchaning etishmasligi tajovuzkor xatti-harakatlarga yordam beradi. Ta'lim dasturlari va xabardorlik kampaniyalari oldini olish uchun juda muhimdir.

Ajratib qo'yish: Zo'rvonlar ko'pincha o'z qurbonlarini do'stlari va oilasidan ajratib qo'yishadi, bu esa qurbonlarning yordam yoki yordam so'rashini qiyinlashtiradi. Izolyatsiya kuchsizlik va qaramlik tuyg'usiga hissa qo'shishi mumkin.

Huquqiy va ijtimoiy to'siqlar: Ayrim hollarda, huquqiy va ijtimoiy tizimlar beixtiyor uydagi zo'rvonlikni qo'zg'atishi yoki davom ettirishi mumkin. Masalan, qonunlarning noadekvatligi yoki ularning ijro etilishining yo'qligi jabrlanuvchilarga cheklov to'g'risidagi farmoyish yoki xavfsiz himoya olishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.

Madaniy omillar: Madaniy e'tiqod va amaliyotlar oiladagi zo'rvonlikning oldini olish va aralashuvni osonlashtirishi yoki to'sqinlik qilishi mumkin. Suiiste'mollikka toqat qiladigan yoki unga yo'l qo'yadigan madaniy me'yorlar yordam so'rashga to'sqinlik qilishi mumkin.

Texnologiya va kiberbulling: Texnologiyaning yuksalishi oiladagi zo'rvonlik uchun kiberbulling, onlayn ta'qib va GPS qurilmalari yoki ijtimoiy media orqali kuzatish kabi yangi yo'llarni taqdim etdi. Ushbu texnologik vositalar qurbonlarni nazorat qilish va qo'rqitish uchun ishlatilishi mumkin.

Qo'llab-quvvatlash xizmatlarining etishmasligi: Boshpana, maslahat, yuridik yordam va inqiroz holatlaridagi ishonch telefonlari kabi qo'llab-quvvatlash xizmatlaridan yetarlicha foydalana olmaslik jabrlanuvchilar uchun tajovuzkor vaziyatlardan qochish va kerakli yordamdan foydalanishni qiyinlashtirishi mumkin.

Shuni tan olish kerakki, bu asosiy sabablar ko'pincha o'zaro ta'sir qiladi va bir-birini mustahkamlaydi, jabrlanuvchilarni tuzoqqa tushiradigan va oiladagi zo'rvonlikni davom ettiruvchi murakkab tarmoqni yaratadi. Ushbu muammoni samarali hal qilish uchun profilaktika, ta'lim, huquqiy choralar va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini birlashtirgan holda, suiiste'mollik siklini buzish va sog'lom munosabatlarni rivojlantirish uchun yaxlit yondashuv talab etiladi. Bundan tashqari, sa'y-harakatlar madaniy me'yorlar va munosabatlarni o'zgartirishga qaratilishi kerak, unda oiladagi zo'rvonlikka yo'l qo'yilmaydi [5].

Ogohlilikni oshirishi va noto'g'ri tushunchalarga qarshi kurashish orqali jamoalar oiladagi zo'rvonlik rivojlanish ehtimoli kamroq bo'lgan muhitni yaratishi mumkin. Bu sa'y-harakatlar omon qolganlarga yordam so'rashga yordam beradi, kuzatuvchilarning aralashuvini rag'batlantiradi va pirovardida oiladagi zo'rvonlikning oldini olish va omon qolganlarni shifo va xavfsizlik yo'lida qo'llab-quvvatlashga qaratilgan [7].

Hamkorlik va ko'p tarmoqli yondashuvlar. Oiladagi zo'rvonlik har tomonlama va ko'p qirrali chora ko'rishni talab qiluvchi murakkab ijtimoiy muammodir. Ushbu keng tarqalgan muammoni hal qilish umumiy harakat qilish kerak. Bu huquqni muhofaza qilish, sog'liqni saqlash, ijtimoiy xizmatlar, ta'lim, advokatlik va jamoat tashkilotlari kabi turli sohalaridagi manfaatdor tomonlarni birlashtirgan hamkorlik va ko'p tarmoqli yondashuvlarni talab qiladi. Quyida biz oilaviy zo'rvonlikning oldini olish va unga qarshi kurashishda hamkorlik va ko'p tarmoqli yondashuvlarning muhim rolini ko'rib chiqamiz. Ularning samaradorligi va doimiy o'zgarishlarni yaratish potentsialini aniqlaymiz.

Avvalo, oilaviy zo'rvonlik sodir etgan shaxslar o'z qilmishlari uchun huquqiy oqibatlarga duchor bo'lishlarini ta'minlashda huquqni muhofaza qiluvchi organlar va yuridik xizmatlar hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Bu oiladagi zo'rvonlik holatlariga tezkor chora ko'rish, har tomonlama tekshiruvlar o'tkazish, himoya qilish va cheklash bo'yicha buyruqlarni to'g'ri qo'llashni o'z ichiga oladi. Yuridik xizmatlar omon qolganlarga adliya tizimida harakat qilish va kerakli himoyani olish uchun zarur huquqiy yordam ko'rsatishi mumkin [8].

Ikkinchi o'rinda esa sog'liqni saqlash sohasi oiladagi zo'rvonlikning jismoniy va hissiy oqibatlarini aniqlash va hal qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tibbiyot mutaxassislari va jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash xizmatlari o'rtasidagi hamkorlik omon qolganlarga tibbiy davolanish, maslahat va boshpana va inqirozli ishonch telefonlariga kirishni o'z ichiga olgan keng qamrovli yordamni olishlarini ta'minlaydi.

Keyingi muhim masala. Ijtimoiy xizmatlar agentliklari va maslahat markazlari omon qolganlarga ham huquqbuzarlarga ham muhim yordam ko'rsatadi. Hamkorlikdagi sa'y-harakatlar omon qolganlarga uy-joy yordami, moliyaviy yordam va terapiya kabi resurslardan foydalanishni taklif qilishi mumkin, shu bilan birga huquqbuzarlarni rehabilitatsiya qilish dasturlari orqali haqoratli xatti-harakatlarining asosiy sabablarini hal qiladi.

Oiladagi zo'rvonlik haqida aholining xabardorligini oshirishda ta'lim muassasalari va jamoat tashkilotlarining ahamiyati katta. Ushbu sektorlar o'rtasidagi hamkorlik odamlarga sog'lom munosabatlar, rozilik va oiladagi zo'rvonlik belgilarini o'rgatadigan ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishga yordam beradi. Ushbu dasturlar xabardorlikni va erta aralashuvni targ'ib qilish orqali zo'rvonlikning oldini olishga yordam beradi [9].

Targ'ibot guruhleri va davlat idoralari oilaviy zo'rvonlik bilan bog'liq siyosat va qonunlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu sektorlar o'rtasidagi hamkorlikdagi sa'y-harakatlar yanada mustahkam huquqiy bazani yaratishga, qo'llab-quvvatlash xizmatlarini moliyalashtirishni ko'paytirishga va profilaktika choralarini amalga oshirishga olib kelishi mumkin [10].

Diniy tashkilotlar va jamoat rahbarlari ko'pincha o'z jamoalarida sezilarli ta'sirga ega. Ushbu guruhlar va boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasidagi hamkorlik oiladagi zo'rvonlikka toqat qiladigan yoki unga yo'l qo'yadigan madaniy me'yorlarga qarshi turishga yordam beradi. Shuningdek, ular o'z jamoatlari yoki jamoalari ichida omon qolganlarga yordam va manbalar taqdim etishlari mumkin.

Texnologiya kompaniyalari va onlayn platformalar xavfsizlik funksiyalari, xabar berish mexanizmlari va onlayn ta'qib va suiiste'mollikni aniqlaydigan va hal qiluvchi algoritmlarni amalga oshirish orqali oiladagi zo'rvonlikning oldini olishga hissa qo'shishi mumkin [11]. Ushbu sektorlar bilan hamkorlikdagi harakatlar raqamli makonni tirik qolganlar uchun xavfsizroq qilishga yordam beradi.

Oliy o'quv yurtlari, davlat idoralari va advokatlik guruhleri o'rtasidagi hamkorlikdagi tadqiqotlar oiladagi zo'rvonlik dinamikasi va aralashuvlar samaradorligini yaxshiroq tushunishga olib kelishi mumkin [12]. Sektorlar bo'ylab ma'lumotlarni to'plash va almashish dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilish va oldini olish va aralashuv strategiyalarini doimiy ravishda takomillashtirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Hamkorlik va ko'p tarmoqli yondashuvlar oiladagi zo'rvonlikning oldini olish va unga qarshi samarali kurashishning asosini tashkil etadi. Turli sohalardagi manfaatdor tomonlarni birlashtirib, biz ushbu keng tarqalgan muammoga yanada kengroq va muvofiqlashtirilgan javobni yaratishimiz mumkin. Bunday hamkorlik nafaqat omon qolganlarning kerakli yordamni olishini ta'minlaydi, balki oiladagi zo'rvonlikning asosiy sabablarini bartaraf etadi va uzoq muddatli oldini olishga qaratilgan. Bu sa'y-harakatlar birgalikda oiladagi zo'rvonlikka toqat qilmaydigan xavfsizroq va qo'llab-quvvatlovchi jamoalarni yaratish imkoniyatiga ega.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, oiladagi zo'rvonlikning oldini olish va unga qarshi kurashish bo'yicha tushuntirish ishlarining o'ziga xos xususiyatlari ushbu keng tarqalgan ijtimoiy muammoni hal etishda keng qamrovli va samarali sa'y-harakatlarning hal qiluvchi asosi bo'lib xizmat qiladi. Turli sohalardagi tajribaga asoslangan ko'ptarmoqli yondashuv bizga oiladagi zo'rvonlik asosidagi murakkabliklarni chuqurroq tushunish imkonini beradi. Afsonalar va stereotiplarni yo'q qilish nafaqat omon qolganlarga hamdardlik va qo'llab-quvvatlashni rivojlantiradi, balki jamiyatning ushbu muammoga munosabatini o'zgartirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. Ведяшкин, С.В., Гаг, Л.В., & Сенникова, Д.В. (2019). Международная научно-практическая конференция "Домашнее насилие: предупреждение и ответственность". Уголовная юстиция, (14), 5-7.
2. Aydin M. Oila mustahkamligi qonun nigohida // Образование наука и инновационные идеи в мире. – 2023. – Т. 28. – №.1. – с. 53–56.
3. Tojiddinova A.A. Oilaviy munosabatlar psixokorreksiyasi // Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2023. – Т. 10. – №. 4. 137–140–betlar.
4. Борисова Д.Д., Смирнова А.Н., Савин С.Д. Профилактика домашнего насилия в интернете и социальных сетях.
5. Dilshodovich E.B. Oilaviy ajralishlarni oldini olish va ajrim yoqasidagi oilalar // Siyosatshunoslik, huquq va xalqaro munosabatlar jurnali. – 2023. – Т.2. – №.2. 74–76–betlar.
6. Sarvarova S.R. Mustahkam oila // Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2023. – Т. 2. – №. 1. 31–34–betlar.
7. Андрианова Р.А. Буллинг и кибербуллинг в школе: характерные признаки и условия профилактики агрессивного преследования // Известия Российской академии образования. – 2020. – №. 4. – с. 53.
8. Zulfiddinov S.Z. Notinch va muammoli oilalardagi ma'naviy-axloqiy muhitni sog'lomlashtirish // Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 3. 262–267–bet.
9. Djalolov R.J. Nikoh-oila munosabatlari shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari // Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2023. – Т. 3. – №. 3. 473–477–betlar.
10. Rahimova M. Sharq mutafakkirlari asarlarida oila va nikohga moslashuv muammolarining yoritilishi // Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 9. 465–468–betlar.
11. Fozilov O. Murakkab oilalar ularda uchraydigan muammolar va ularni hal qilish yo'llari // Ijodkor o'qituvchi. – 2023. – Т. 3. – №. 27. 121–123–betlar.
12. Buzawa E. S., Buzawa C. G. Domestic violence: The criminal justice response. – Sage, 2003.